

KÖNYV ÉS TÁRSADALOM

Amikor — hic et nunc — könyv-számmal indítjuk útjára új évfolyamunkat, nemcsak az UNESCO-program idej felhívására válaszolunk. Könyvkultúránk haladó hagyományairól és mai szocialista művelődéspolitikánk e téren elért eredményeiről is tájékoztatni kívánjuk olvasóinkat. Mert történelmi múlt és élő jelen tényei bizonyítják, hogy A Könyv Nemzetközi Évének nyilvánított 1972-es esztendő szociológiai jelentőségű jelmondata a:

BOOK FOR ALL

nálunk nem új, és nem illuzórikus humanista törekvés kifejezője csupán.

A történelmi szempontú elemzés „logikája” szerint a jogos büszkeséggel eltöltő múltidézéssel kezdjük.

Alig kétszáz évvel Gutenberg felfedezése után a Manutiusok, Elzevirek és Blaeuk teljesítményeivel vetekedő gyönyörű könyveiről és messzeföldön ismert tipográfiájáról ma is méltán híres Misztótfalusi Kis Miklós küldetéstudatában már ott van a Book for all gondolat XVII. századi megfogalmazása: „könyvekkel bővítse, olcsósítsa a hazát”. És ez a törekvés vezette száz évvel korábban ugyanitt, Kolozsváron Heltai Gáspárt, Szebenben Filip Moldoveanut, Brassóban Coresit és Honterust, amikor „a másokat melegítő élet üzenetét” olcsó és szép-kiállítású magyar, illetve román és német nyelven írt könyvekkel akarta jövő századokra testálni.

Hogy ebből a szándékból miért csak párszáz év múlva születhetett meg a könyv forradalma — ma már nyilvánvalóan tudjuk: a társadalmi viszonyok jellegén múltott. Misztótfalusi egyéni tragédiája megrázó tényként illusztrálja könyv és társadalom elválaszthatatlan kapcsolatát. A könyvekbe zárt gondolatok ugyanis bármennyire elsősorban a magányos értelem gyötrelmeiből, diadalaiból és kudarcából születnek — hű tükreiként a kornak is, amelyben íródtak —, sohasem maradnak társadalmilag hatástalanok. Mert könyveket — az emberiség legjobbjai — minden időben azzal a céllal írtak és terjesztettek, hogy a győzelmes vagy az annak hitt ész „kitörései” a társadalom, a jövő felé megkönnyíttessenek. Az, hogy ez a munka mennyire nem volt csak a könyv idillikus diadalmenete, egyes írásaink is bizonyítják. Szerzőink túlnyomó része ugyan, történelmi visszapillantásokban, a könyv térhódításával foglalkozik, utalásaink vannak arra, hogy a humanizmus képviselői számára ma is félelmetes mementók a könyvégetések iszonyatos látványai vagy az ezekre figyelmeztető intelmek. Nem vigasztaló és sohasem lehet az, hogy a könyvégetők közül a teremtő értelem egy-két kiemelkedő képviselője sem hiányzik. Úgy látszik azonban, hogy az emberiség — megnyugtatásunkra — nem talált ment-

séget azok bűneire, akik a könyvmáglyák lángjaiban akarták — az alkotó gondolat-közlés folytonosságát megakadályozva — a halhatatlanságra törő tudást elhamvasztani. Ezért említi minden tárgyilagos filozófiatörténet Platón megbocsáthatatlan vétkeként Demokritosz könyveinek megsemmisítését, ezért fogja fájlalni mindörökké a történelem az alexandriai könyvtár elpusztulását, és ezért fogja a humanista gondolat mindig lesújtó kritikával megbélyegezni az inkvizíció vagy a faszizmus könyvégetéseit.

Bármennyire is felemelően szép kezdeményezésnek tartjuk tehát A Könyv Nemzetközi Éve Book for all gondolatát, nem tekintjük ünneprontásnak emlékeztetni olvasóinkat a jelszóban rejlő szomorú beismerésre: a könyv forradalmát élő századunkban is időszerű programként hangoztatni a Könyvet mindenkinek jelszót, tényleg szomorú beismerés. Beismerése annak, hogy a könyv még mindig nem jut el mindenkihez, hogy a könyvet csak egy nagyon távoli jövőben lehet valóban hozzáférhetővé tenni sok millió ember számára.

A könyv forradalma győz meg tehát valójában arról, hogy könyv és társadalom viszonyában a könyvnyomtatás-technika forradalma csupán előfeltétel a Book for all gondolat tényleges megvalósításának évszázados útján. Ma már nyilvánvaló, hogy a mindenki számára hozzáférhető olvasó, szép és nagy példányszámú könyvek térhódításának nincsenek technikai akadályai. (Elég, ha ebben az összefüggésben csak utalunk arra, hogy egy napjainkban általánosan elterjedt nyomdai gépen egy 300 oldalas könyv húszszáz példányszámban nem egészen három óra alatt előállítható.) A szocialista termelési viszonyok világméretű győzelmére van szükség azonban ahhoz, hogy a társadalom és az egyén művelődési törekvéseit szolgáló tartalmas és szép könyv ne legyen többé sehol a földön csak kevesek privilégiuma.

Nincs módunk arra, hogy összehasonlító statisztikai adatok alapján mutassuk ki, mennyi könyv jut egy olvasóra a fejlettebb kapitalista országokban, és mennyi egy-egy szocialista országban. Külföldi útjaink során azonban magunk is tapasztaltuk, hogy a modern polgári világban a szép kiállítású könyv megszerzése nem mindenki számára elérhető öröm.

Igaz: ma már minden fejlettebb országban a drágább luxuskiadású könyvek mellett vannak olcsóbb, tömegpéldányban megjelenő könyvek is. De a könyv igazi forradalmát még ez a körülmény sem teszi valóban lehetővé. Sok, gazdaságilag és társadalmilag elmaradt országban ugyanis a lakosság nagy tömegeinek nincs mit kezdeniük a könyvvel, mert — bármennyire tragikomikusan hangzik is számunkra — az analfabetizmus ijesztő arányai miatt az írott szó nem jelent hasznosítható szükségletet. Nem egy nagyon fejlett tőkés országban pedig az audio-vizuális tömegkommunikáció félelmetes arányokban jelentkező híg és pontatlan információi „elégítik” ki azokat a tájékozási igényeket, amelyeket valóban eredményesen csak a könyv szolgálhat. Újabbán a nagy és eredeti irodalmi műveknek felületes kivonatokat közlő kiadásai is terjednek, és hígítják az igazi műveltséget.

Míndez meggyőzően bizonyítja, hogy mindenütt, ahol a könyv elsősorban üzlet, tehát a profitszerzés eszköze, a sokszor idézett Book for all gondolat nemes humanizmust sugalló tartalma illuzórikus törekvés marad csupán.

Nem kétséges, hogy könyv és társadalom viszonyában is a szocializmus teremtette meg a valóban forradalmi változások feltételeit. Nemcsak a szocialista állam számára nagy anyagi ráfordításokat kívánó olvasó és szép könyv terjesztésével, hanem annak a nagyon bonyolult feltételrendszernek a megteremtésével is, amely a könyv forradalmát az olvasás forradalmával kapcsolja össze. Mert nyilvánvaló, hogy a könyv iránti reális szükséglet kialakítása nélkül a tartalmas, szép könyv igazi műveltségterjesztő hatása elmarad.

Az RKP novemberi teljes ülésén pártunk főttkára a többi között erre a kapcsolatra utalva hangsúlyozta: „Mi úgy véljük és úgy véltük mindig, hogy a szocializmus történelmi hivatása nemcsak abban áll, hogy az embert felszabadítsa az elnyomás és kizsákmányolás alól, hogy biztosítsa számára az anyagi jólétet, hanem abban is, hogy egy olyan felsőbbrendű szellemi civilizációt teremtsen, amelyet nem lehet létrehozni az új típusú, magas fokú öntudattal rendelkező, nagy kulturális és szakmai felkészültségű, haladó erkölcsi-politikai jellemű ember kifermálása nélkül.“

Ezt a nemes célt hivatott szolgálni nálunk az a 8142 nyilvános könyvtár is, amelyben közel 48 millió könyv áll olvasóink rendelkezésére, vagy az az évi 1333 millió példányszámban kiadott újság, folyóirat és időszaki kiadvány — közöttük a Korunk —, amelynek egy része a szocialista Romániában ma már a legeldugottabb falucskába is „szállítja“ a tudás fényeit.

Íme, a Book for all gondolat megvalósulása alkotó marxista alapvetésű kultúrpolitikánk művelt embert formáló gyakorlatában.

A Könyvet mindenkinek jelszó ennek ellenére nálunk sem anakronisztikusan ható feladatként jelöl csupán. Nemzetközi elismerést is kiváltó jelentős és szép könyveinket a mainál racionálisabb terjesztő munkával mindig el is kell tudnunk juttatni oda, ahol ezek tartalmuk és rendeltetésük szerint leginkább igényelték. Régibb könyvkultúránk megörzött értékeinek eredményesebb felhasználását pedig a könyvtári munka tökéletesítésével kell mind jobb feltételek között lehetővé tennünk.

Mindehhez — hic et nunc — megvannak az összes feltételeink. Tudnunk kell tehát élnünk velük a gyakorlatban is.

Könyvszámunkkal, lehetőségeink szerint, ezt a gyakorlatot kívánjuk szolgálni.

RÁCZ GYÖZÖ

Kabán József fotókompozíciója

